

Biró

1919
MÁJUS 1.

BÖDŐK GERGELY

A nagy vörös május

A PROLETÁRDIKTATÚRA ERŐDEMONSTRÁCIÓJA

Átnevezett utcák, hömpölygő tömeg, vörös drapériába – más olvasatban: „vörös rongyokba” – öltöztetett főváros. 1919. május 1-jén a Magyarországi Tanácsköztársaság nagyszabású erődemonstrációt tartott Budapesten és szerte az országban. Az ünnepségekkel a tanácskormány a cseh és a román hadseregekkel szembeni aggasztó katonai helyzetet és meggyengült társadalmi bázisát igyekezett ellensúlyozni, az ünnepségsorozat ezért a magabiztos önreprezentáció kiemelten fontos eseményévé vált. Vulgármarxista jelszavakkal teli plakátok, valamint Marx-, Lenin- és Engels-szobrok lepték el a várost, a nagyszámú program és látványosság pedig a kommunista propaganda sulykolását szolgálta.

Az országos munkaszüneti nap a monumentális utcai felvonulás, az avantgárd művészet szuggesztív formanyelvének díszbemutatója és – összességében – a szimbolikus térfoglalás egyik grandiózus példája lett.

AZ ÜNNEP ELŐZMÉNYEI

Május 1-jének megünneplését, majd munkaszüneti nappá nyilvánítását a köztudat a szervezett munkásmozgalom vívmányának tartja, noha gyökerei korábbra, a brit ipari forradalomig nyúlnak vissza. Kétszáz évvel ezelőtt, 1817-ben Robert Owen brit gyártulajdonos és közgazdász a kapitalista gyáripar általános profitorientált gyakorlatával és az üzemekben tapasztalható embertelen munkakörülményekkel szemben saját posztógyárában jelentősen javított a munkafeltételeken. A napi munkaidőt – a másutt nemritkán 14–16 munkaórával szemben – tíz órában maximálta, üzemeiben bölcsődét és óvodákat alakított ki, ezenkívül betegségi és öregségi biztosítást vezetett be, valamint megtiltotta a tíz évnél fiatalabb gyermekek dolgoztatását.

Döntését a felvilágosodás filozófiai és humánus szempontjain túl gazdasági okfejtésekkel is alátámasztotta. Hangsúlyozta például, hogy a tisztességebb bérek növelik a vásárlóerőt. Az utópista szocializmus egyik előfutárának tekintett Owen példáján felbuzdulva több munkáskolónia kisebb tüntetéseket

szervezett, ezek azonban kellő tömegtámogatás híján és a tagjaikkal szembeni presszió miatt hamar kifulladtak. A munkaidő csökkentését célzó mozgalmak viszont – igaz, változó intenzitással – ezt követően rendre felbukkantak nemcsak Európában, de a Brit Birodalomhoz tartozó Ausztráliában és az Egyesült Államokban is.

A humánus posztógyárhozhoz köthetik a „nyolc óra munka, nyolc óra szórakozás, nyolc óra pihenés” hangzatos szlogen megfogalmazása is. Ezt skandálták az 1856. április 21-én az ausztráliai Melbourne-ben utcára vonult kőművesek és építőmunkások is, akik elérték munkaidejük csökkentését – fizetésük megcsappanása nélkül. A nyolcórás munkaidő – ettől fogva – a szervezett munkásság általános követelésévé vált, aligha véletlen, hogy ez az igény szerepelt az 1864-ben Londonban szervezett – a munkásság nemzetközi politikai tömegszervezeteként fellépő – Nemzetközi Munkásszövetség (közkeletű nevén I. Internacionálé) vezetőinek 1866-os nyilatkozataiban és kiadványaiban is.

Május 1. azonban csak 1886-ban vált igazi szimbólummá. Ezen a napon a helyi munkásszakszervezet vezetésével

A „Munka háza”. Május 1-jei dekoráció
Andrássy Gyula szobrán az Országház
déli oldalán, 1919

nagyszabású sztrájk kezdődött Chicagóban. A tüntetések harmadik napján súlyos incidensre került sor a felvonulók és a kivezényelt rendőrség között. A konfliktus során a rendőrök tüzet nyitottak, s a lövöldözésben négy munkás életét vesztette. A másnapra szervezett tiltakozó nagygyűlésen egy anarchista a sztrájkolók közé vegyülve bombát dobott a tömeget oszlató rendfenntartó erőkre. Hét rendőr életét vesztette, ezért társaik újra a tömegbe lőttek, s nyolc munkás életét oltották ki.

Az összecsapást követő nyomozás során többeket letartóztattak (volt, akit 15 évre ítélték), sőt 1887. november 11-én, vitatott bírói ítéletekre alapozva, négy radikális kivégzésre is sor került. A következő években több emléktüntetést tartottak, a Párizsban 1889-ben megalakított II. Internacionálé pedig úgy határozott, hogy 1890. május 1-jét – a chicagói „haymarketi incidensre” emlékezve – a szervezett

munkásság nagyszabású szolidaritási demonstrációjaként szervezik meg. Az ekkor világszerte – így Magyarországon is – lezajlott tüntetések sikerén felbuzdulva a szervezet az 1891-es második kongresszusán „*valamennyi ország munkásainak közös ünnepévé*” és pihe-nőnappá nyilvánította május 1-jét.

A HAZAI KEZDETEK

A II. Internacionálén részt vettek az első magyar szociáldemokrata típusú munkáspárt, az 1880-ban alapított Magyarországi Általános Munkáspárt delegáltjai is. Hazatérve tagjai és szimpatizánsai idehaza is népszerűsítették a munkásmozgalom követeléseit – különösen a nyolcórás munkaidő bevezetését –, és maguk is a „közös ünnep”, május elseje következő évi megünneplésére szólítottak fel. „*Munkások! Elvtársak! Ne feledkeztek meg a munkás-ünnepről! Tartsátok figyelembe az 1890. évi május hó első napját. Gondolkozzatok a nyolc órai munkaidő kivívása felett*” – olvashatjuk a felhívást a párt központi közlönye, a *Népszava*

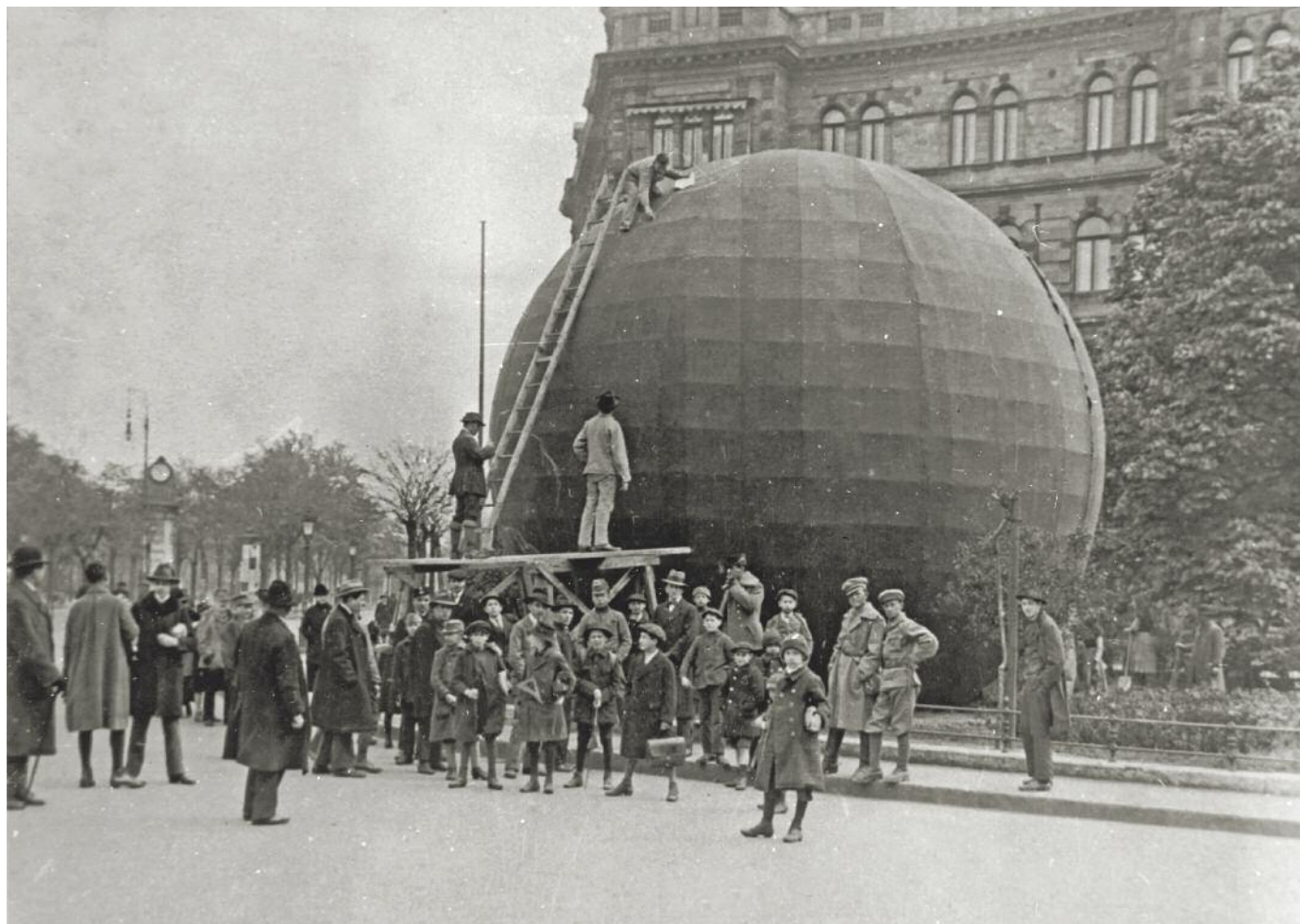
1889. december 29-i – és a következő év májusáig minden ezt követő – számának címloldalán.

A rendbontástól tartva a miniszterelnöki tisztsége mellett belügyminiszterként is működő Szapáry Gyula az 1890. május 1-jei tömegfelvonulás megakadályozására utasította a hatóságokat. A gyülekezést ugyanakkor nem tiltotta be, de jelentős karhatalmi készültséget rendelt el az esemény zavartalan lebonyolítása érdekében. Az óvatosság feleslegesnek bizonyult, a tüntetés mindvégig békés maradt. A rendezvény nélküli megemlékezésről a *Vasárnapi Újság* így tájékoztatta olvasóit: „*Budapesten példás rendben ment végbe a tüntetés, pedig nagy tömegeket hozott mozgásba. [...] A különböző gyárak, ipartelepek, munkás-egyesületek, iparos testületek mind külön csoportban indultak a városliget felé, külön színű kokárdákkal a mellükön. [...] A városligetbe érve ott aztán fölemelték a lobogókat, a feliratos táblákat, és megszólalt a zenekar. Így mentek, katonás rendben a szinkör előtti tágas mezőre. Zászlója, táblája minden csoportnak volt legalább egy-egy. Ezek fölírata: »8 órai*

munka, 8 órai üdülés, 8 órai alvás.« [...] *A zenekarok fölváltva játszották a Rákóczi-t, a Marseilleaiset, és egyéb dalokat. A gyűlés maga rövid volt. [...] Egy óra alatt véget ért a gyűlés, s a nagy tömeg ugyanabban a katonás rendben hagyta oda a ligetet, mint a hogy jött.*”

Bár a párizsi felhívásban eredetileg nem szerepelt az ünnep rendszeres megtartása, a siker hatására a szervezők elhatározták a következő évi május 1-jei ünnepségek megszervezését is, ami kiváltotta a munkáltatók ellenállását. Az 1891-es tüntetéseket több országban betiltották, nem engedélyezték a sztrájkot Bécsben sem, több helyütt ennek ellenére nem vették fel a dolgozók a munkát. Így volt ez Budapesten is, ahol – bár a belügyminiszter ezúttal már a gyülekezést is betiltotta – a munkásegyesületek és a szakszervezetek felhívására mintegy tizenöt-ezernyi munkás vonult fel a fővárosban vagy használta ki a napot családi

→ Készül a május 1-jei dekoráció a Köröndön

Utcai plakátok Budapesten, 1919. május 1.

kirándulásra. A hatóságok ezúttal már erőteljesen felléptek a tüntetőkkel szemben, és több helyen erőszakos oszlatásokra, ezek nyomában pedig letartóztatásokra került sor. Ha a fővárosban nem is, néhány vidéki helyszínen összetűztek a karhatalommal. Békés megyében az Orosházáról indult tüntetési hullám végigsöpört a Viharsarok területén, a nagyszénási, békéscsabai, battonyai agrárszocialista jellegű tüntetések leveréséhez a csendőrség a sortűztől sem riadt vissza.

Néhány év alatt a munkaszüneti nap koreográfiája állandósult, és munkabeszüntetéssel, felvonulással, gyülekezéssel, politikai szónoklatokkal, agitációval, szimbólumok hordozásával, az Internacionálé és más dalok éneklésével, valamint a munkások követeléseit sűrítő jelszavak skandalálásával járt, de változatlanul a városi munkásság önreprezentációjának, nem pedig társadalmi ünnepnek számított.

1890. december 7-én megalakult a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP), amely végső céljaként a tőkés társadalmi rend megszüntetését jelölte meg. Ezt követően országszerte létrejöttek a helyi pártszervezetek, és kiépült a szakegyletek érdekvédelmi hálózata. A századfordulótól a szervezett munkások száma folyamatosan és gyors ütemben nőtt, 1912-re a szakszervezeti taglétszám meghaladta a 130 ezret, a szervezett munkások aránya pedig a fővárosban – ahol a legmagasabb volt – elérte a 30%-ot. Mind gyakrabban került sor bérsztrájkokra vagy általános választójogot és munkásvédelmi törvényeket követelő nagyszabású tömegtüntetésekre.

MÁJUS ELSEJE AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ALATT

Az első világháború kitörését követően a kormányzat betiltott minden politikai gyűlést. Két évig nem is rendeztek nyilvános május 1-jei felvonulást; az ünnepet a szimpatizánsok az azt megelőző hétfőn vagy az adott napon, munkaidő után zártkörű megemlékezések keretén belül bonyolították le. 1916-ig tartott ki a kormányzattal kötött hallgatólagos béke. A *Népszava* 1916. április 9-i számában a „szokásos

ünnepi fölvonulások” elmaradását deklarálta és a szociáldemokrata párt szervezeteit is csak esti összejövetelek lebonyolítására hívta fel. A kormányzat gondosan ügyelt arra, hogy Magyarországon ne kerüljön sor a németországihoz hasonló háborúellenes tüntetésekre, a rendőrség ezért rendszeresen tájékoztatta a belügyminisztert az ünnepi megemlékezésekről és a résztvevők hangulatáról.

A háború elhúzódásával gyorsan romló életkörülmények miatt az elégedetlen hangok egyre élesebbé váltak, az ünnepi felszólalásokban és a rendezvényekről készült beszámolókbán a közismert munkáskövetelések mindinkább kormány- és általános háborúellenes szövegekkel egészültek ki. A magyar kormányzat, tartva attól, hogy ezek a felvonulások erőszakos akciókba torkollhatnak, a háborús cenzúrára is épített. Ezért volt, hogy az 1917-es május 1-jei ünnepségekről szóló beszámolóban megszaporodtak a fehér foltok.

Tisza István miniszterelnök – aki egyre inkább a háború ellen demonstráló első számú céltáblájává vált – a tüntetést nem engedélyezte, de május 1. munkaszüneti nappá nyilvánítását igen. Rendbontás nem történt, erőszakkal sem a fővárosi, sem a vidéki felvonulások nem jártak, a készenlétbe helyezett karhatalmi erők bevetésére nem került sor. A városligeti békés népgyűlés és a másnapra hirdetett, választójogot követelő politikai sztrájk, bár túllépett a törvényes kereteken, mindvégig békés mederben zajlott. A háború alatt ez volt az első politikai sztrájk, amely lendületet adott a magasabb bérekért és az általános választójogért folytatott küzdelmeknek, továbbá hozzájárult a második Tisza-kormány 1917. júniusi lemondásához.

A TANÁCSKORMÁNY ÜNNEPE

Május 1. Szovjet-Oroszországban vált „a munka ünnepnapjává”. Az 1919 márciusában alakult Kommunista Interna-

→ Készül a május 1-jei dekoráció a Millenniumi emlékművön, Hősök tere, 1919. április (fent)

→ A Millenniumi emlékmű 1919. május 1-jén (középen)

→ Népbiztosok a Hősök terén, 1919. május 1. (lent)

cionálé (röviden Komintern), amely feladatának tűzte ki a más országokban működő kommunista szervezetek elvi irányítását, hivatalos ünneppé tette a napot. A munkáshatalmat jelképező ikonikus nap és osztársadalmi esemény idehaza a Magyarországi Tanácsköztársaság alatt lett hivatalos ünnepnap.

Az 1919. március 21-én puccsszerűen hatalomra jutott Magyarországi Tanácsköztársaságban a szovjet-orosz hatalomtechnikai gyakorlat és állam-szervezési mód magyarországi bevezetését kísérelték meg. Az új rend által deklarált proletárdiktatúra egyaránt szakítást jelentett a Károlyi-kormányzattal és az azt megelőző konzervatív-liberális parlamenti szisztémával, programja pedig a magyar politikai berendezkedés, a gazdasági, társadalmi és kulturális élet mély és radikális átalakításának szándékáról tanúskodott.

Az új diktatúra egypártrendszert hozott létre. A kormány szerepét a Forradalmi Kormányzótanács látta el, amelynek tagjai magukat nem minisztereknek, hanem népbiztosoknak és népbiztoshelyetteseknek nevezték. A rendszer legfőbb vezető szervének elnöki posztját a szociáldemokrata háttérű Garbai Sándor töltötte be, míg a diktatúra legbefolyásosabb vezetője a külügyi (és egy ideig hadügyi) feladatokkal megbízott kommunista népbiztos, Kun Béla lett.

A kötelező optimista és patetikus szólamokon túl a május 1-jei grandiózus ünnepségekre készülő tanácskormány helyzete kül- és belpolitikai téren sem volt irigylésre méltó. A Károlyi Mihály által egyszer már elutasított Vix-jegyzék újbóli elvetésével a diktatúra elveszítette a Párizsban januártól ülésező békekonferencia minimális jóindulatát is. A népköztársaságtól öröklött mintegy 40 ezer fős hadsereg

gyenge és zilált volt, s ennek kellett volna helytállnia az ugrásra készen álló francia–szerb intervenciók erőivel, valamint a csehszlovák és a román hadseregekkel szemben. Bár koncentrált támadásra a tanácskormány ellen végül nem került sor, a fegyverszüneti egyezményt megszegve április 16-án indított román támadás egyedülként is sikerrel járt. A Vörös Hadsereget megverő román haderő május 1-jére elérte a Tisza vonalát, és ellenőrzése alá vonta a Tiszántúlt. A románok sikerét kihasználva április 27-én a csehszlovák hadsereg is átlépte a demarkációs vonalat, s május 2-ra elfoglalta Sátoraljaújhelyt és Miskolcot, május 7-re pedig Salgótarját is.

A Tanácsköztársaság kikiáltását követően a korábbi rendszer haszonélvezői közül sokan elmenekültek az országból, vagy idehaza maradván hallgatásba burkolóztak. Az országból Bécsbe távozó notabilitások gróf Bethlen István vezetésével 1919. április 12-én Magyar Nemzeti Bizottság (közkeletű nevén Antibolsevista Comitê) elnevezéssel nyílt ellenforradalmi szervezetet hoztak létre, amelynek célja a diktatúra mielőbbi megdöntése volt. A városi polgárságot a magántulajdon eltörlése idegenítette el a kommüntől, a kereskedők és iparosok javaik zár alá vétele miatt berzenkedtek, a módosabb parasztságot a rekvirálások, a szegényparasztság zömét pedig az elmaradt földosztás és az egyházpolitikai intézkedések (a szerzetesrendek feloszlata, az iskolai hitoktatás megszüntetése, az egyházi iskolák államosítása) fordították szembe az új rendszerrel. Szinte a társadalom egészének megütözését kiváltották a vörösteror hazai megnyilvánulásai: az erőszakos akciók, a Lenin-fiúkkal és más terrorlegényekkel foganatosított gyilkosságok,

kivégzések és rekvirálások, valamint a tanácskormány túszszedő gyakorlata.

A Forradalmi Kormányzótanács tagjait a kül- és hadügyi helyzet aggasztó hírei mellett óvatosságra intették a radikális gazdasági és társadalmpolitikai program feszült lakossági fogadtatásáról árulkodó jelentések és – ezzel összefüggésben – a sporadikus ellenforradalmi megmozdulások. Az intenzitásukban eltérő, de a kommün időszak alatt szinte folyamatosan fel-felbukkanó ellenforradalmi mozgalmak a lakosság tűrőképességének végét és az egyre növekvő indulatot jelezték. Bár a hazai művészvilág képviselői közül kezdetben sokan lelkesedtek a kommünért, a radikális intézkedéseket tapasztalva utóbb sokan kiábrándultak és megváltoztatták korábbi álláspontjukat. A diktatúra legfőbb támaszának szinte végig a gyári munkásság, a bányászok és az uradalmi cselédek számítottak.

A tanácskormány mindent megtett, hogy a nyugtalanító helyzet ne árnykolhassa be a készülődő ünnepségeket, és ehhez a végig csúcsra járatott sajtópropaganda segítségét is igénybe vette. A *Népszava* 1919. április 30-i számának vezércikke a román támadást – a forradalmi ideológia elvárt értékelési szemájának megfelelően – „*Hohenzollern Ferdinánd bojárjainak*”, összességében pedig a „*nemzetközi kapitalizmus szocializmus elleni*” támadásaként értékelte és a Tanácsköztársaság megvédésére szólított fel. Böhm Vilmos e napon közölt nyilatkozatában a csüggedés elkerülésére buzdított. Sőt, a hadügyi népbiztos még ennél is tovább ment: a frontkatonák hangulatát a vereségek ellenére az „*elképzeltető legbizakodóbbnak*” értékelte, annak pedig – állapította meg –, hogy most „*a románok*

TETŐTŐL TALPIG VÖRÖSBEN

Külsőségeiben is fantasztikusan nagyszerű lesz Budapest képe május elsején. A főbb útvonalak teljes díszben fognak pompázni. A milleniumi emlékművet tetőtől-talpig vörössel vonják be; csak azok a betűk fogják tarkítani, amelyek a kommunizmust dicsőítik. Vörösbe borul az Iparcsarnok homlokzata is, amelyre egy gyönyörű freskót festettek. Ünnepi díszt ölt a Városligeti tó. Középre szigeteket építenek; itt fog állni a három méter magas Vörös ember, szoborra alakítva át a *Népszava* ismert plakátját. Este a Széchenyi-sziget történelmi csoportját vörössel világítják ki. Gaz-

dagon díszítik az Andrássy-utat, a házak bizalmiférfiait fölszólják, hogy a lakók vörös szőnyegekkel, takarókkal és zászlókkal díszítsék a házakat. Ahol nincs vörös zászló, ott kapnak. Csupa vörösség lesz a nyugati pályaudvar környéke, a Berli-ni-tér, a Ferenc József-tér, a Gresham-palota, a Deák Ferenc-tér, a dunai hidak és az Alagút. A Citadellán este tűzijáték lesz. Nagyon díszítik föl a Vérmezőt, ahol népünnepély és a Margit-szigetet, ahol gyermekünnepély lesz.

(*A vörös világnépe, Népszava, 1919. április 18., 2. o.*)

öt-tíz községet elfoglalnak-e, nincs jelentősége a nemzetközi forradalom szempontjából”.

GRANDIÓZUS ELŐKÉSZÜLETEK

Ebben a labilis helyzetben került sor a május elsejei ünnepségek országos megszervezésére és lebonyolítására. Egyértelmű volt, hogy az ünnepet a rendszer szűkülő bázisának és megroggyant legitimitásának belföldi megerősítésére és nagyszabású erődemonstrációra használják fel. A hatékony szervezőmunkát segítette, hogy használható mintákhoz tudtak nyúlni. A „nagy emberek” temetési, melyeket a politika rendre igyekezett saját céljai szolgálatába állítani, egyértelműen ilyenek számítottak.

A „Nemzet Számúzottjének”, Kosuthnak és egyik legkedveltebb írójának, Jókainak a temetési procedúrája, valamint a hazai forradalmi hagyomány – Kossuth melletti – legfőbb hőségének tartott Rákóczi hamvainak kassai újratemetése egyaránt megfelelő előképnek tekinthető. A legfontosabb mintaként az 1896-os millenniumi ünnepségek – különösen ennek fővárosi kiállításai – szolgálták, közvetlen élményt viszont a szovjet-oroszországi, különösen a pétervári és moszkvai május elsejék tömegrendezvényei je-

lentettek. Mindezek mellett építettek a Tanácsköztársaság alatt lebonyolított toborzórendezvények, csapatszemlék és forradalmi tömeggyűlések szervezési munkálatai során szerzett tapasztalatokra is.

A grandiózus előkészületek mellett kezdettől figyelmet fordítottak a lakosság hangulatának javítására is. A propaganda szolgálatába állított újságok hasábjai hetek óta hangzatos szalagcímekkel és „előkészítő felhívásokkal” ösztönöztek a közelgő ünnep eseményein való részvételre. A nagyszabású rendezvény megszervezésével az előző évi oroszországi május elsejei ünnepség vizuális propagandájáról közvetlen tapasztalatokkal rendelkező hadügyi népbiztoshelyettes, Szamuely Tibort bízták meg. A Forradalmi Kormányzótanács április 14-i ülésén tárgyalt először a szervezés anyagi költségeiről. Ekkor Landler Jenő belügyi népbiztos előterjesztésére a rendezvények lebonyolítására 250 ezer koronát irányoztak elő. Ezt négy nappal később – aligha függetlenül az április idusán bekövetkező román támadástól – Szamuely Tibor javaslatára négy millió koronára növelték, és ekkor határoztak arról, hogy „májusi ünnepeket kell tartani a falvakban is”. Április 26-án született döntés arról, hogy az „ellenforradalmi elemmé” válás veszélyének leginkább kitett köztisztviselők, postások, mozonyvezetők megnyerésére a fizetésü-

A Werbőczy- és Pázmány-emlékművek vörös drapériás díszletben, Budapest, Kígyó tér, 1919. május 1.

kön felül május 1-jén 300 koronát utalnak ki. A Tanácsköztársaság kikiáltása napján kiadott – sokat bírált – II. számú, alkoholelleses rendeletet viszont erre a napra sem oldották fel, és az ünnepen megjelenés „önkéntségét” hangsúlyozva erre a napra munkabért sem fizettek.

Szamuely Tibor az előkészítő művészi munkálatok irányításával a díszlet- és pavilontervezőként működő Falus Eleket, valamint Bíró Mihályt, a vörös kalapácsos embert ábrázoló „Népszavaplakát” révén ismertté vált grafikus bízta meg. Vezetésükkel számos neves szobrász, iparművész, plakátkészítő és grafikus dolgozott feszített tempóban a felállítandó díszleteken és az „útvonalak építészeti hatását” fokozó hatalmas szobrokon. Az alkotások elkészítéséhez szükséges helyet a „Tattersalnak” nevezett egykori lóvásártér udvarán és a városligeti Iparcsarnokban biztosították. Április közepétől már több lap közölte az ünnepi menetrendet, közölték a felvonulók sorrendjét, a tervezett helyszíni dekorációkat, valamint a lebonyolítás módját. Mindezeket túl a Kormányzótanács, hogy nyomatékosítsa az ünnep kiemelt jelentőségét, az

április 30-án közzétett, LXXX. számú rendeletében május elsejét a proletár-állam ünnepévé és kötelező munkaszüneti nappá tette.

A FŐVÁROS ÚJ DEKORÁCIÓI

A május 1-jei ünnepségsorozat eszközei és kellékei teljes mértékben tükrözték a diktatúra szimbolikus „térfoglalási” törekvését. Ez – központi helyzetéből és szerepéből adódóan – Budapest tekintetében volt a legszembetűnőbb. A grandiózus díszletek, a felállított szobrok és díszítmények a „*régi gonosz gőg dölőfős megtestesítőjének*” minősített főváros jelképes elfoglalásához biztosítottak kulisszát. Az újságok szalagcímei már előre a munkásmozgalmat jelképező vörös szín dominanciájáról harsogtak. Az adott napon végül – ahogy azt a *Népszava* egyik beszámolója megidézte – „*a vörös Budapest vörös pompájú utcáin végighömpölygött a dolgozók tömege*”. Az elkészült dekorációk az avantgárd művészet forma-

nyelvét közvetítették – ez számított ugyanis a Tanácsköztársaság Művészeti Direktóriuma által a leginkább preferált haladó irányzatnak.

A szuggesztív színek és az utcai térformák erőteljes szerepeltetése a magát progresszívnek tekintő diktatúra látványos szakítását hangsúlyozta az ancien régime „idejétmúlt” historizmusával. Ugyanez figyelhető meg a felállított és eltüntetett szobrok kapcsán is: a munkásmozgalmat nevesített vezérei és tipizált alakjai heroikus, erőteljes gesztusaikkal és túlméretezett formájukban az alant vonulók fölé magasodtak. Ezzel szemben a feudális elnyomásként értékelt bukott rendszer „hőseinek” szobrait szimbolikusan is igyekeztek eltüntetni a térből, ami ezzel egyidejűleg a nemzeti emlékezetből való kiradírozás szándékát is mutatta.

Az aprólékos előkészületeket követően a május 1-jére virradó főváros egészen megváltozott képet mutatott. Az ország központjának szimbolikus helyszínein, közkedvelt terein és utcáin az előző hetekben készített szobrokat és

dekorációkat helyeztek el, számos régi szobrot és emlékművet új emelvényekkel takartak el, a kiemelten fontos középületeket pedig vörös girlandokkal díszítették fel és ugyanilyen színű drapériába burkolták. A másfél évtizeddel korábban befejezett Országház főbejáratát gazdagon feldíszítették. A bejárat előterébe két vörös oszlopot helyeztek, tetejükön egy-egy földgömbbel, amelyeken a kontinenseket is vörös színnel ábrázolták. Ez a propaganda által sulykolt világforradalom közelgő győzelmébe vetett hitet és ennek vizuális szemléltetését mutatta. Zala Györgynek az Országház téren felállított Andrássy lovas szobrát eltakarták. Fölé a „Munka házána” keresztelt, fából készült építményt ácsolták, amelynek rövidebb oldalai elé egy-egy fegyveres munkást formáló gipszszobrot állítottak. Alul körben Faragó Géza és Székely Andor allegorikus pannóit helyezték el, a frízen pedig a Forradalom és a Világszabadság mezíten allegorikus nőalakjai tűntek fel, akik az ábrázolásokon az egyes társadalmi osztályokat megszemélyesítő alakok menetét vezették. Az építmény – amelyre a „*Dicsőség a munkának*” feliratot írták – tetejére egy Napszimbólum is került. A téren még három szobor kapott helyet: Istók János *Munka* című alkotása, valamint Lenin és a néhány hónappal korábban meggyilkolt német marxista forradalmár, Karl Liebknecht mellszobrai.

A Ferenc József teret (mai Széchenyi tér) a forradalom másik kiemelt hőseinek, Karl Marxnak a szobra díszítette. A névadó öt méter magas szobra mellett a hely kiválasztása is a gondos kompozíciót mutatja. A „bukott rendszerrel” való szimbolikus szakítást hangsúlyozta, hogy a kommunista munkásmozgalmat legfőbb teoretikusának egész alakos szobrát állították a Ferenc József király koronázása alkalmából emelt koronázási domb helyére – egy vörös drapériával burkolt emelvényre. Az ország másik kiemelt középületét, a budai várpalotát is átalakították: a kupola koronáját az ókori szimbólumból a nagy francia forradalom – és a szabadság – jelképévé vált frigiai sapkával takarták le, s az egész épületet vörös drapériába „öltöztették”.

A város budai oldalán, a magyar jakobinus mozgalom vezetőinek kivég-

Szabó Ervin gipszszobrát készítik a május 1-jei dekorációhoz, 1919. április vége

A becsomagolt Gellért-szobor, 1919. május 1.

zési helyére, a Vérmező közepére hatalmas vörös szarkofágot építettek, „Martinovics” felirattal. A diktatúra történelemszemléletét tükrözte, hogy ugyanezen a téren egy hatalmas Lenin-szobrot is elhelyeztek. A szimbolika bizonyára a jakobinus mozgalom és a nemzetközi kommunizmus közti kapcsolatot hangsúlyozta. De a rendszer a szimbolikus politizálással másutt is nyomatékosította, hogy kiket tekint előképeinek és hőseinek, és kiket tart ellenségeinek. Amíg a Petőfi téren álló Petőfi-szobor ünnepi díszítést kapott, addig a városligeti Millenniumi emlékmű „reakciós” királysobrait vörös textíliával takarták le.

A mai Hősök tere a főváros egyik olyan kiemelt, központi helyének számított, ahol az 1919. május 1-jei ünnepi átalakítás a legradikálisabb volt. A félköríves vörös óriásdrapériára a „Világ proletárjai egyesüljetek!” kommunista jelszó került, a körívek két oldalára pedig Uitz Béla pannóit helyezték. Ezek a proletárdiktatúra két legfontosabb társadalmi csoportját emelték be a tér szimbolikájába. Az egyik a városi proletariátust, a másik a földműves szegénység jellegzetes alakjait ábrázolta. A tér fölé magasodó középső oszlopot – tetején a Szent Koronát

tartó Gábel arkangyal szobrával – hatalmas „architektonikus kiképzéssé” alakították, de elfedték az előtte álló Árpád-szobrot is. Ennek a helyére egy kilenc méter magas „három csoport” állítottak. A szoborkompozíció közepén Marxtól ábrázolta, oldalain egy bányamunkással és egy vasmunkással. A sors pikantériája, hogy ez utóbbi az eredeti alkotó keze munkáját dicsérte: készítője ugyanaz a Zala György volt, aki a nagy Millenniumi emlékmű Gábel arkangyalos szobrát, a Háborús és Béke allegorikus szobrát, négy királysobrot, valamint majdnem az összes domborművet készítette.

Gábel szobrához hasonlóan a Gellérthegyen álló Gellért-szobrot is megváltoztatták. Szent Gellért alakját vörös és sárga paravánnal takarták el, a mögötte lévő oszlopsort pedig a Millenniumi emlékmű királysobraihoz hasonlóan vörös drapériával fedték be. Az alatta lévő vízcsurgóhoz egy hatalmas allegorikus pannót helyeztek, a festményre pedig a „Dolgozások és tettek paradicsom” szalagfelirat került. A kép jobb oldalán egy lángpallossal hadonászó izmos alak kergeti ki a jól öltözött tőkéseket (egyikük pénzeszsákkal a kezében menekül), középen egy család (kalapácsos munkás, nő és két

gyermek) tart a kép bal oldalán szereplő vastag fa felé. A fa tövében egy szakállas, könyvet olvasó öreg ül. A fa és a bölcs öreg motívumpár – ha jól sejtjük – a Tanácsköztársaságnak a „dolgozó proletariátus” műveltségi szintjének emelésére tett erőfeszítéseit jelképezte.

A Deák téri Anker-palota előtt 1915-ben felállított Nemzeti áldozatkészség szobrát szintén elfedték. „Helyére” vörös drapériákkal dísztribünt építettek, amelynek központi homlokzatára a forradalom lángjainak stilizált ábrája került, a tribün két oldalát pedig Lenin és Szabó Ervin mellszobrai díszítették. A Berlini tér (ma Nyugati tér) közepére „kör alakú kiképzést” helyeztek, melyet vörös posztóval vontak be. A „kolosszális nagy vörös dob pereméről gigászi dárdák hegye fut a magasba, s a dárdákra kötött veres szalagokkal ördögi táncot jár a szellő” – olvashatjuk a tér átalakításáról készült tudósításban. Az egész kompozíciót Bíró Mihály kalapácsos emberének négy gipszmása állta körül – a világforradalom erejét és terjedését jelölve –, a négy égtáj felé len-

PIROSLÓ ARC ÉS BÜSZKE ÖNTUDAT

Az idén május elseje Magyarországon a proletárság diadalmas fölszabadulásának ünnepe lesz, miután Oroszországban már tavaly is az volt. És remélhetjük, – hiszen addig még két hetünk van és két hét manapság milyen nagy idő! – remélhetjük, hogy több más országok proletársága is már a kivívott, kész fölszabadulást fogja az idej május elsején ünnepelni, valamennyi ország proletárjai pedig abban a biztos tudatban, hogy az ő fölszabadulásuk sem késhetik sokáig. Nagy ünnep lesz, világgraszoló ünnep, amelyen feledésbe megy a szerény három nyolcas, mert a világ proletárjai már nem részletreformokért küzdenek, hanem teljes fölszabadulásukért, a tőke uralmának teljes megsemmisítéséért, a kizsákmányolás és az osztálykülönbségek végleges eltörléséért.

A magyarországi proletárság ezen a május elsején – az orosz testvérekkel együtt – a világ népeinek élén halad, piros zászlókkal, örömtől és büszkeségtől pirosuló arccal és azzal a büszke öntudattal, hogy mi megtettük kötelességünket. És a világ népei felénk fordulnak bizakodva és reménykedve. Rajtunk a világ szeme. A mi ünnepünk tehát olyan legyen és olyan lesz, amilyent még

nem látott ez az ország és nem látott a világ. Hiszen nem is volt még a világtörténelemnek nagyszerűbb eseménye, mint az, amelyik most megy végbe a szemünk láttára: az ősi osztálykülönbségek és osztályellentétek megdöntése, a dolgozó embereknek emborsorba emelése és a kizsákmányoló zsiványoknak emborsorba kényserítése.

Magyarország és különösen Budapest ünnepe méltó lesz ahhoz az óriási világeseményhez, amelynek tanúi vagyunk, amelynek bekövetkezéséért küzdöttünk. Öröm és boldogság minékünk mindnyájunknak, dolgozó és küzdő proletároknak, hogy ezt a rég megálmodott korszakot megérhettük; öröm és boldogság mindnyájunknak, hogy kegyetlen testvérharcokban való vérzés helyett a már kész győzelmet és az új társadalom befejezett alapkövetését ünnepelhetjük; öröm és boldogság, hogy mint pionérok haladhatunk a világ proletárjainak élén vörös zászlóinkkal, vörös néphadseregünkkel, a jövőt biztosító gyönyörű testvéri egységünkkel.

(A vörös világünnep, Népszava, 1919. április 18., 2. o.)

dítve kalapácsukat. A proletárhatalom erejét szemléltette az Üllői út és a József körút sarkán helyezett nagyméretű szobor, amely kalapácsot tartó öklöt formázott.

Külön dekorációt kapott a budai Váralagút Duna felőli bejárata is. Jobb oldalához szintén egy „kalapácsos ember” került, bal oldalához pedig egy ugyanúgy négy méter magas, fegyveres vöröskatonát állítottak. A régi renddel történt szakítást hangsúlyozva az alagút csúcsán elhelyezett országcímert letakarták, helyére egy függőleges helyzetbe állított kalapács került. Tetejére vörös csillagot tettek, amelynek közepébe egy keresztbe rakott ekét és kalapácsot helyeztek. Az alagút feliratot is kapott: „Március 21. Proletárdiktatúra. Május 1.” A szimbolikus átépítések és eltakarások példáit bővítették a Kígyó téren (mai Ferenciek tere) felállított diadalkapuk is, amelyek Pázmány Péter és Werbőczy István szobrai rejtették el. A vörös drapériával bevont kapuk egy-egy sarkára hatalmas vörös földgolyóbisok kerültek, amelyekből zászlók álltak ki. A forgalmas helyre tett diadalkapukat feliratokkal is ellátták. Egyikre az „Éljen a Nemzetközi Szovjetköztársaság”, másikkra az

← A „kalapácsos ember” és a vöröskatona.
Az alagút bejáratának ünnepi dekorációja
1919. május 1-jén
→

„Éljen a Nemzetközi Proletárföderáció” szlogen került. Baross Gábornak a Keleti pályaudvar előtt álló szobrát szintén körbedeszékeltek, a vörös drapériával bevont építmény széleihez lánzsákat, tetejére vörös csillagot helyeztek. A Köröndön (mai Kodály körönd) álló szobrokat – Zrínyi Miklós, Bocskai István, Bethlen Gábor és Pálffy János szobrait – hatalmas vörös földgömbökkel takarták le.

A Margitsziget 1900-ban átadott lehajtóházhoz a „Proletáranya” nagyméretű szobra került. A kezeit imádság-szerűen összetevő, tekintetét magasra emelő nőalak mögé vörössel dekorált diadalkaput építettek, „Gyerekek tietek a jövő” felirattal. E felirat fölé az 1919-es évszám került, valamint a kapu tetejéről magasba nyúló rúd végére egy vörös csillagot helyeztek. A margitszigeti sétány pavilonjára a „Világ proletárjai egyesüljete!” és a még hangsúlyosabb „Mindén a mienk!” feliratot írták ki. Vörös kaput emeltek az Iparcsarnok bejáratához is. Ennek központi felirata a „Világ proletárjai egyesüljete!” lett, bal oldalára az „Éljen Lenin, a világ proletariátusának vezető!”; jobb oldalára pedig az „Éljen a proletárdiktatúra!” felirat került. Erre a napra készülve átalakításokat hajtottak végre a Városligeti-tavon is. A han-

gatos tó közepére kis szigetet építettek, amelyre Bíró vörös kalapácsos emberének háromméteres szobra került. Az említettek túl a főváros több más szimbolikus helyszíne is az ünnepnek megfelelő forradalmi „öltözéket” kapott. Vörös drapéria díszítette a Múcsarnokot, a Szépművészeti Múzeumot, a Vígszínházat, az Oktogon teret, a Lánç-, az Erzsébet és a Margit hidat is. Erre a napra vörös burkolatot kapott a Tanácsköztársaság leghírhedtebb terrorcsapata, a Lenin-fiúk lakatanyájaként működő Batthyány-palota is, amelyre a „Kun-Vágó laktanya” és a „Lenin-fiúk” feliratot írták ki. A fővárosi utcákon a „burzsoázia meghódított kővárainak” titulált hatalmas bérpalotákra is „vörös egyenruha” került. Az egységes utcakép kialakítása érdekében kiadott utasítás értelmében a házbizalmiknak ügyelniük kellett arra, hogy a lakók mindenhol vörös szőnyegekkel, takarókkal, lepedőkkel és zászlókkal díszítsék fel az utcafrontra néző ablakokat és erkélyeket.

ÁLTALÁNOS MOZGÓSÍTÁS

A városkép radikális megváltoztatása és a grandiózus ünnepi vörös dekorációk mellett egész napos programok

A Baross-szoborra épített dekoráció a Keleti pályaudvar előtt, 1919. május 1.

és látványosságok várták a felvonulókat. De ahhoz, hogy az ünnep valóban a Kormányzótanács óhajának megfelelően „dübörgő seregszemle” és a „magyar proletárság gigászi demonstrációja” lehessen, elengedhetetlen volt a magas részvételi létszám a rendezvényeken. A sajtóban ezért már előre figyelmeztették a lakosságot, és felhívásokkal rendre nyomatékosították, hogy „minden proletárnak erkölcsi kötelessége a májusi fölvonuláson részt venni”.

Az egyes városrészek lakóinak gyülekezése – az újságokban közölt meghatározott rend szerint – már kora reggel elkezdődött, a felvonulók menete pedig ezt követően a kiválasztott útvonalakon haladt. A budaiaknak a Vérmezőn, a pesti városrészek lakóinak pedig a Városligetben és a Népligetben volt a kijelölt találkozóhelyük. Az egyes csoportok, szakszervezetek, gyári munkások és foglalkozásuk szerint csoportosuló saját zászlóikkal és tábláikkal vonultak fel. Az esetleges kavargás elkerülése érdekében a meneteket egymással telefonos összeköttetésben álló „menetrendező bizottságok” kalauzol-

A Kossuth Lajos utca az Astoria kereszteződéséből nézve, Budapest, 1919. május 1.

ták egy „rendezői központ” utasításainak megfelelően. A többnyire hatos és nyolcas sorokba rendezett felvonulók mellé intézők voltak beosztva.

A rendezvény internacionalista jellegét és a proletárállam nemzetközi bégyazottságát hangsúlyozták a Magyarországi Nemzetközi Szocialista–Kommunista Föderáció felhívására felvonuló „nemzeti szekciók” csoportjai, amelyek saját nyelvükön írt táblákat hordoztak. A reggel fél nyolckor a Rózsa utcából induló „nemzetközi menetben” „német, székely, román, lengyel, orosz, cseh, tót, délszláv, bolgár és török elvtársak” képviselői is felvonultak. A propaganda előszeretettel emelte ki ezt a motívumot, amelyet a felszabadult proletárok testvéri összetartozásának egyértelmű bizonyítékaként értékelt.

A világháború rokkantjaiból is külön csoportot állítottak fel. Ők a Batthyány tértől vonultak nagy vörös zászlóval, amelynek tetején „egy kis mankó és egy fabot volt”. A rokkantak mögött külön csoportot képeztek a hadiözvegyek, akiket a postások, színészek, tanítók, banktisztviselők és az ipari munkásság csoportjai követtek. Nagy látványosság-

nak számított, hogy az egyes szakmák képviselői a foglalkozásukat jelölő, túlméretezett papírmásé szimbólumokat is hordoztak. A „mozimunkások” hatolvas szekérrel és óriási filmtekerccsel, a húsipari dolgozók hatókrös fogattal haladtak, a csepeli lőszergyári munkások pedig ember nagyságú töltényt vittek a menetben. A MÁV gépgyár több kocsival vonult fel, egyikre egy gép, másikra egy mozdony, harmadikra pedig egy vasúti híd makettje volt szerelve. Akadtak csoportok, amelyek kisebb-nagyobb performanszokkal is előrukkoltak. A kovácsok három képviselője egy szekéren kalapáccsokkal egy túlméretezett üllöt ütött, a parasztság képviselői pedig szintén szekérre pakolt stilizált cséplőgéppel vonultak, amelyen egy vasvillás, parasztruhás férfi, mögötte pedig búzakalászt tartó asszonyok álltak. Egy külön szekér vörös ruhába öltöztetett gyerekeket szállított. Oldalára nagy betűkkel „A ti jövőtökért dolgozunk!” feliratot helyezték. A vonulók közül messziről kintúntek a fehér egyenruhájukban lépkedő tengerészek.

AZ ÜNNEPI PROGRAMOK

A párttitkárság előre kijelölte az ünnepi szónokokat. Azokon a helyszíneken, ahova erre a napra ünnepi emelvénye-

ket állítottak (Vérmező, Iparcsarnok, Margitsziget stb.), szóltak a megjelenetekhez, de ünnepi beszédek hangzottak el a főváros több vendéglőjében, kávéházában és színházában is. A megjelentek nagy száma miatt a nagyobb befogadóképességű tereket is kihasználták. Ilyen volt a Beketow-cirkusz, az Angol Park, az FTC és az MTK pályája, valamint a Népliget és az Ügető is, ahova tömegrendezvényeket szerveztek.

A Városligetben a Tanácsköztársaság első számú vezetői is beszédet mondtak: a népbiztosok közül szerepelt itt Kun Béla, Landler Jenő és Bokányi Dezső, de szót kapott a népbiztoshelyettes Ágoston Péter is. Az elhangzott beszédek a Tanácsköztársaság történelmi küldetéséről, a diktatúra legitimitásáról és a forradalom vívmányairól szóltak. Május elseje jelentőségét és a nap kitüntetett szerepét minden felszólaló kiemelte. Egy-egy szöveg ugyanakkor érintette a kommün ingatag katonai helyzetét is, ám ezek csak arra szolgáltak, hogy az összefogás szükségességét hangsúlyozzák. A kötelező optimista végszó a „végső győzelembe” vetett feltétlen hitről ezekből sem maradhatott ki.

A felvonulókat és a bámészködókat az útvonalak mellett elhelyezett cigánybandák, alkalmi társulatok, proletárzenekarok és dalárdák szórakoztat-

ták. A Mátyás-templom és a Bazilika tornyából toronyzene szólt, az Operaház erkélyén pedig az Opera húsztagú zenekara játszott. Erre a napra a felvonulók által érintett utcákat bőségesen teleplakátolták a Kormányzótanács falragaszaival. Fél 10-kor sokak örömeére hét repülőgép is megjelent a város felett. Ezekről a repülőgépekről időnként röplapokat szórtak a vonulók közé, de filmfelvételeket is készítettek. A dísztribünök felszólalói, miután a beszédek befejezték, különféle zenekaroknak adták át a helyet. Ilyenkor közös éneklésekre került sor, a Marseilles és az Internacionálé mellett más kommunista indulókból is válogatva. Kora délután a politikai rendezvényekről a felvonulók szétszéledtek és elindultak a könnyed szórakozást kínáló „népmulatságok” helyszíneire.

Haladni zavartalanul lehetett, legalábbis gyalog, a fővárosi közlekedést ugyanis reggel nyolctól felfüggesztették, a villamosközlekedés csak este hétkor indult újra. Az élelmiszerüzletek ezen a napon csak délelőtt tíz óráig lehettek nyitva, ezért külön hangsúlyozták, hogy mindenki vigyen magával elegendő ételmezt és megfelelő ivóedényt. A forgalmas helyek közelében ivóvízautomatákat állítottak fel, összesen több mint kétszázat.

Ezen a napon zárva maradtak a múzeumok, a Szépművészeti Múzeum ki-

vételével. Ide a látogatók a rövidített nyitvatartási időn belül ingyenes belépőjeggyel tudtak bejutni. Sokak örömeére a szabadban lévő vendéglők késő estig nyitva tartottak. Öt dunai gőzös az Eötvös téri hajóállomásról néhány óránként sétahajózásra vitte a szak szervezeti jeggyel rendelkezőket, estig több mint tizennégyezer embert. A déli felzárkózást a fővárosi művészek tartottak előadásokat.

A városban ezen a napon különféle sporteseményeket is rendeztek. Az amerikai úti ügépályán atlétikai versenyszámokat (futóversenyeket, kötélhúzást és akadályversenyeket, valamint tréfas versenyeket) bonyolítottak le. Fél kettőkor a Thököly úti pályán futballmeccs kezdődött, a Millenáris pályán délután háromkor kerékpár- és motorkerékpár-verseny indult, amelyre vöröskatonákból álló csapatok is nevezhettek. Az egyik legnagyobb utcai látványosságnak a reggel nyolckor az Andrássy út elejéről elstartolt futóverseny számított. A közel két és fél kilométeres táv a Millenniumi emlékmű mögötti városligeti híd közepéig tartott. A több ezer ember által követett eseményen majd minden sportegyesület részt vett, egyesületi dresszekben, összességében több mint ötszáz futóval. Az útszakaszt a híradások szerint a leggyorsabban, 9 perc 45 másodperces idővel a Munkás Testedző Egyesület

Vonulók az Andrássy úton – légi felvétel

egyik csapata futotta le. Nyereményük egy értékes dísz tárgy volt, és az első tíz csapat minden tagja (körülbelül száz fő) emléklapokot kapott.

„A Margit sziget május elsején a gyermekeké lesz” – hirdették az újságok cíkei. Az egész napos margitszigeti gyermekprogramokra legalább húsz ezer gyermeket vártak. A szigetet déltől lezárták, délután két órától pedig csak gyermekcsoportokat engedtek be. A legkisebbek gazdag programok közül válogathattak. A Magyar Atlétikai Club pályáján atlétikai és futballmérkőzéseket nézhettek meg, a sziget több pontján pedig mesét hallgathattak. Gyermekszínház, szabadtéri színpad és operaballet, valamint ifjúproletárok színelőadásai is szórakoztatták a jelenlévőket. Az önfeledt kikapcsolódás mellett gondoskodtak a gyermekek élelmézéséről is: uzsonnára lekváros kenyeret és „harmatvizet” kaptak.

Az est lezárásként díszvilágítás kezdődött, a városligeti Széchenyi-szigetet vörös fényvel világították meg. A szabadtéri helyszínek után a színházaké, moziké és hangversenyeké lett a főszerep. A fővárosi orfeumokban ezen a napon egymás után több előadásra is sor került. A Vígszínházban a *Karnyó-*

A NAGY MÁJUS ELSEJE

AZ EST TUDÓSÍTÁSA A VÖRÖS
ÜNNEPLŐBE ÖLTÖZTETETT
BUDAPESTRÓL

1919. május 1.

Tűznél vörösebben, vérnél pirosabban, a szabadságok tavaszának minden gerjedelmével égve közelít, sőt már itt is van: a nagy május! A magyar szovjet-köztársaság boldog proletárjainak dolgos keze vörös ünneplőbe öltözteti Budapestet. A burzsoázia meghódított kóvárain, a hatalmas bérpalotákon csintalan szellő ráncigálja a vörös drapériát, mintha csak a házak idegenkednének a szokatlan új köntös ellen. Na de kezdik megszokni s engedelmesen tűrni a vörös egyenruhát.

Amerre a szem lát, végestelen végig vörös az utca s egyre inkább úrrá lesz rajta ez a minden cifra pompánál, tarkaságnál különb, hatalmasabb, beszédesebb díszítés, a forradalom és a szabadság vörös ornamentikája. A több százezer méternyi vörös szövet elképzelhetetlen sok formában érvényesülve szolgálja az ünnep harmóniáját. A rendező művészek száz- és százféle és szebbnél-szebb ünnepi objektumokat terveztek, melyeknek művészi formáit vörös szín fogja be, hirdetve az ideai proletár május örök dicsőségét.

1919. május 2.

Vörös a pályaudvar, vörös a Lánchíd, Margit híd, Erzsébet híd, vörös a Liget, vörös a Vár, vörös a Vérmező, vörös ennek a nagy városnak minden íze, porcikája. A forradalom kérlelhetetlen színe minden más tónust elnyom, csak itt-ott kegyelmez némi kis zöldet a természetnek és valami fehérét a szociális forradalom szabadsághősei emlékének. Marx, Engels, Lassalle, Lenin gigászi méretű fehér gipszszobrai tündökölve ragyognak ki a pompa vörös tengeréből.

nét, a Nemzetiben a *Vízkeresztet*, A Magyar Színházban pedig a *Szókimondó asszony*át adták. A Király Színház a *Corneville-i harangok* műsorra tűzésével az operettrajongóknak kedveskedett. Több fővárosi orfeumban forradalmi szavalatokkal és munkásmozgalmi dalok éneklésével kezdődtek az előadások, de elhangzottak ünnepi be-

szédek is. A mozik négy órától induló vetítéseit ünnepi szavalatok és az Internacionálé éneklése vezették be. Az ünnepre tekintettel a május 1-jei vetítésekre a jegyeket féláron árusították. Az egész napos ünneppsorozatot a késői órákban a Citadelláról indított tűzijáték zárta le, miközben a Dunán közlekedő hajókon a proletárdalárdák az Internacionálét énekeltek.

A megjelentek számát az újságok félmillió és hatszázezer fő közöttre becsülték. Mivel sejthető volt, hogy a felhívásnak köszönhetően sokan megjelennek, az ünnepségek zavartalansága érdekében komoly biztonsági előkészületek történtek. A karhatalom riadókézsültséget tartott fenn, a felvonulások útvonalán és a forgalmas köztereken megerősített őrségek és a rendőrség egységei teljesítettek szolgálatot, a felvonulásoknak helyet adó tribünök előtt pedig kivezenyelt vörösörök biztosították a kordonokat. Budapest fontos csomópontjain és a tömegrendezvények helyszínein a fővárosi mentőszolgálat is ügyeleket állított fel, zöld zászlóval jelölve állomáshelyeit. Az elővigyázatosság nem volt szükségtelen: a felvonulás során közel százötvenre volt tehető azok száma, akik rosszul lettek és ellátásra szorultak.

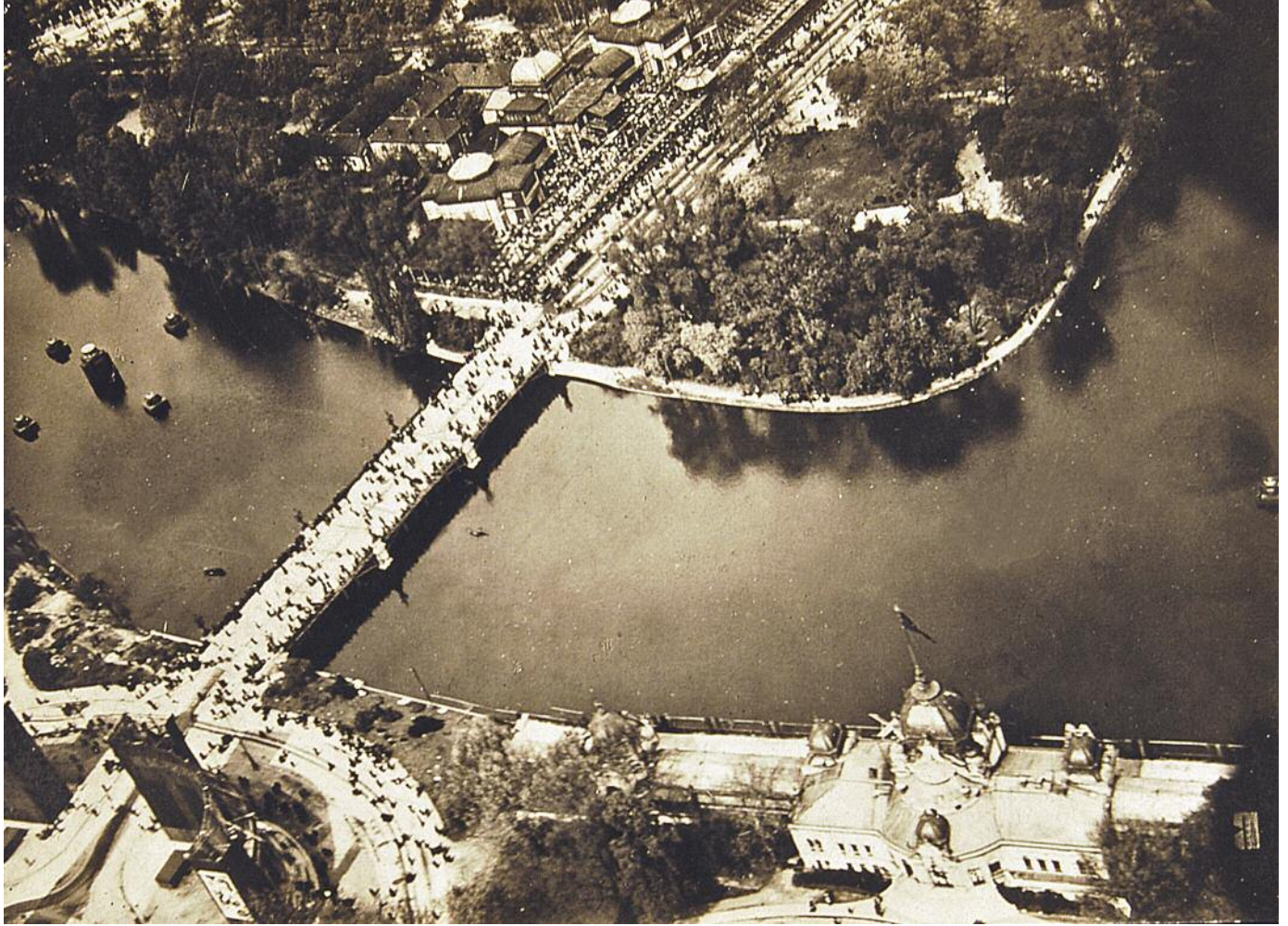
VIDÉKI RENDEZVÉNYEK

Bár a fővárosi előkészületekkel és az ünneplés méreteivel egyik város és falu sem konkurálhatott, a Tanácsköztársaság vezetősége a Kormányzótanács április 18-i döntésének megfelelően nagy hangsúlyt fektetett a vidéki rendezvények megszervezésére is. A helyi rendezvények menetrendjéről már az április végén kiadott újságok beszámoltak, a forгатókönyvet és a felhívásokat ugyanakkor külön nyomtatványokban is ismertették. Mivel központi törekvés volt, hogy ezek a vidéki ünnepségek szintén tömegrendezvények legyenek, itt is ösztönözték a minél nagyobb számban való megjelenést. A nyomtaték kedvéért egyes nagyobb városokban a Tanácsköztársaság vezető tisztségviselői közül is többen megjelentek: Vágó Béla belügyi népbiztos Szolnokon, Hamburger Jenő földművelésügyi népbiztos pedig Kaposváron mondott beszédet.

A vidék nagyobb városaiban is kora reggel kezdődött a gyülekezés, a helyi szakszervezetek és a munkástanácsok vezetésével. A szabályos sorokba rendeződött tömeg az egyes szakmák sze-

rint csoportosulva, vörös zászlókat lengetve, táblákat hordozva vonult végig a város főutcáján, és érkezett meg a főtérre. A városok központi helyén hallgatták meg az ünnepi programot, amely többnyire beszédekből, kulturműsorból, valamint a helyi dalárdák és zenekarok előadásából állt. A dél-alföldi Hódmezővásárhelyen – amely ekkor két napja már román megszállás alatt állt – a május 1-jei ünnepségek így zajlottak le: *„Már kora reggel kezdtek gyülekezni a felvonulásra, majd amikor mindenki megérkezett, elindult a hatalmas hőmpölygött példás rendben, zárt, nyolcas sorokban a munkásság. Elöl ment a Munkástanács teljes számban [...] lengő vörös zászlóval, őket kis iskolás gyermekek rendezett sora követte: majd az ifjúmunkások, nőmunkások, kerületi pártszervezetek, végül a különböző szakszervezetek, köztük a földmunkások és vasutasok impozáns csoportja. Minden egyes szakszervezetnek külön jelzőtáblája volt. A felvonulás alatt a zenekar állandóan játszott. A 20 000 főre tehető emberáradat a Kossuth tér négy sarkán helyezkedett el. Minden csoportnak külön előadója volt. A városháza előtti emelvény körül foglalt helyet a legnagyobb sokaság. Az iskolás gyermekek ajkáról egyszerre csendült fel a *Marseillaise* bűvös melódiája. [...] Kellemsen vegyül a hangáradatba a városháza erkélyén elhelyezkedett dalárda éneke.”*

A fronthoz közel eső települések ünnepségei messze nem voltak olyan önfelédtek, mint a fővárosé. Ahol csak lehetett, a román megszállás alatti területeken is megtartották a május 1-jei ünnepségeket, de voltak települések, amelyeket a közeledő román hadsereg híre, esetleg a közelben még zajló öszszecsapások sem tántorítottak el az ünnepléstől. Így történt Csongrádban is, amelynek helyi eseményeire Túrინé Cseh Viktória helyi parasztasszony így emlékezett vissza: *„A Tiszán túl már románok voltak, lövöldöztek át a Tiszán, a vöröskatonák meg vissza. Gépfegyverek kattoztak, és ágyúk dörögtek. A környékünk hát harctérre vált. [...] Május elsejét megünnepeltük. Én, aki valamikor úgy idegenkedtem, újságból olvasva is, a felvonulásoktól, ez alkalommal a nőmunkások zászlóját vittem. Úgy volt, hogy a városháza előtt ünnepelünk. De arra a környékre éppen akkor nagyon lövöldöztek, el kellett onnan húzódnunk. A polgári leányiskola mellett állapodtunk meg, és a mellettünk elhaladó vöröskatonákat elhal-*

A Hősök teréről a Városligetbe tartók,
1919. május 1. – légi felvétel

moztuk orgonavirágokkal. Mentek védeni a Tisza-hidat.”

A nagyobb városokban az ünnepi kínalat arányosan szélesebb volt. Egerben például – ahogy a helyi ünnepi menetrendről az *Egri Újság* 1919. április 30-i számából informálódhatunk – a szakszervezetek a közös felvonulás előtt a saját egyesületeikben díszgyűléseket tartanak, a központi ünnepélyhez csatlakoznak majd az iskolák diákjai és pedagógusai, s külön felvonulnak a helyi vöröskatonák és a vörösorség osztagai is. A városban két mozgóképszínház is működött, ahol május 1. estéjén ingyenes előadásokat mutattak be. Az egri felhívás is külön kiemelte a megjelenés fontosságát. „*Ne hiányozzon senki*” – olvashatjuk a közlemény végén –, mert „*aki nem tart velünk, el-lenünk*”. Kiskunhalas e napi programja viszont inkább azt mutatja meg, hogyan ünnepelt a kisebb városok és a falvak népe ezen a napon. A Duna–Tisza közí városban a templom előtt reggel nyolckor volt a gyülekező, majd nagy „football matsch” következett, melyet közös ebéd és tánczene követett. Ezután a megjelentek rövid kabaré-előadást hallgathattak meg, és a *Marseillaise* közös eléneklése után következtek a szónoklatok. A rendezvény egész

napos programját tekintve szembe-tűnő, hogy az ünnep kötelező politikai „elemei” – a szónoklatok, szavaltatok és a közös éneklés – helyett az egyszerűbb, szórakoztatóbb műfajokra helyeződött a hangsúly, domináltak a vicces versenyek (lepény- és zsemleevés, számár- és taligaverseny, szépségverseny, játékok) és a sportesemények (futball, kötélhúzás, zsákban futás, díjbirkózás). A kötelező ideologikus politikai szónoklatok után inkább a szórakoztató műsorok voltak jellemzőek a falusi megemlékezésekre is.

AZ ÜNNEP UTÁN

1919. május 1. betöltötte a neki szánt szerepet. Az országos ünneppsorozat hozzájárult a Tanácsköztársaság legitimitációjának megerősödéséhez, és ideig-óráig sikerrel feledtette a rendszer nehézségeit. A válságos helyzetet ugyanakkor látványos csinnadrattával tartósan megoldani nem lehetett. A szükséges teendőkről való mielőbbi döntés érdekében a Forradalmi Kormányzótanács már az ünnepség estéjén újra összeült.

A katonai helyzet katasztrofális volt: Szolnokot feladta a Vörös Hadsereg,

Miskolcra pedig cseh katonaság vonult be. „*A csapatok harci értéke nulla*” – jelentette ki Kun Béla. A helyzet súlyosságát jól mutatta, hogy az éjjeli tanácskozáson komolyan felmerült a Forradalmi Kormányzótanács lemondása, s a hatalmat egy 12 tagú direktóriumra ruházták volna át. A másnapi tanácskozás végül a Forradalmi Kormányzótanács maradása mellett döntött, és – bár ezt még nem tudhatták – ezzel három hónappal késleltették a Magyarországi Tanácsköztársaság bukását.

Alig fél évvel később Budapest – ha méreteiben nem is összehasonlíthatóan – újra szimbolikus térfoglalási akció színhelyévé vált: fehér lován és katonái élén a Nemzeti Hadsereg főparancsnoka, Horthy Miklós vonult be a fővárosba. Horthy ekkor, 1919. november 16-án mondott Gellért téri beszédében „tetemre hívta” a magyar fővárost, felhánytorgatva, hogy az „*megtagadta ezeréves történelmét*” és „*vörös rongyokba öltözött*”. Az ellenforradalom győzelme után ez a nap jó időre kikerült a hivatalos ünnepek sorából. ♦